

IN THE SYSTEM OF SOCIAL COMMUNICATIONS

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2020.77.2>

UDC 007:165.023.1:930.2

**The Concept of ‘Truth’ in Historiographical Discourse
from the Standpoint of the Socio-Communicative
Approach:
Categorial Meaning, Functions and Correlation
with the Concept of ‘Verity’**

Svitlana Petrenko

<https://orcid.org/0000-0001-9596-5531>

PhD Student,

*Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv
36/1 Illienka St., Kyiv, 04119, Ukraine*

Corresponding author's e-mail address: s.petrenko102@gmail.com

ABSTRACT

The **relevance** of the research is caused by the growing trends of post-truth and post-journalism in the global communication context and the need to investigate the problem of truth as a social communication category of journalism. The study considers the concept of ‘truth’ and its correlation with the concept of ‘verity’, which is necessary for the relevant categorization of truth in social communication contexts (SCC). The **object** of the research is truth as a category, the **subject** is the semantic and functional field of the concept ‘truth’ which forms the category of truth and its social communication functions. The **objective** of the study is to identify the essential characteristics and functional properties of truth for its categorization and determination of the place and role in SCC and journalism. The **source base** consists of lexicographic sources and scientific researches. **Methodologically**, the research relies on the socio-communicative approach, in the framework of which the method of historiographical analysis (with elements of semantic, conceptual and comparative analysis) was applied to explore the concepts of ‘truth’ and ‘verity’ in Ukrainian and Russian lexicographic sources and to compare them with relevant interpretations in English. Additionally, the method of synthesis was applied to identify the categorial characteristics and communicative functions of truth. The paper **concludes** that the concept of ‘truth’ primarily reveals natural ontological, axiological, and

communicative characteristics that correlate with its metaphysical nature and has a broader variety of semantic and functional characteristics than the concept of 'verity'. The evolutionary transformation of the concepts 'truth' and 'verity' has been traced within ideological, historical, and social paradigms applying the synchronic and diachronic analysis. The study emphasizes on the necessity to distinguish between Truth and different kinds of truths in social communication and journalism. It reveals that due to the loss of primary meanings and the priori functions, Truth has ceased to be an effective moral and value criterion as well as a choice criterion in social communication. The paper notes, however, that Truth continues maintaining its priori categorial meaning, which establishes its fundamental value as a basic category of social communication and a metacategory of journalism. Several hypothetical statements have also been made that require additional scientific researches; among them there is the assumption about the crucial role of spiritual communication in the self-discovery of Truth and its place in social communication.

KEYWORDS: truth; verity; category; concept; functions; social communication; journalism; spiritual communication.

Правда як поняття в історіографічному дискурсі з позицій соціальнокомунікаційного підходу: категорійні властивості й функції, співвіднесеність з поняттям «істина»

Петренко Світлана Іванівна, Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, аспірантка. <https://orcid.org/0000-0001-9596-5531>

Резюме

Актуальність дослідження спричинена збільшенням постправди і постжурналістики в глобальному комунікаційному просторі та необхідністю вирішення наукової проблеми правди як соціальнокомунікаційної категорії журналістики. У статті викладені результати дослідження поняття «правда» та його співвіднесеності з поняттям «істина», що є необхідним для релевантної категоризації правди в соціальних комунікаціях (СК). **Об'єктом** розвідки є правда як категорія, предметом – семантично-функціональне поле поняття «правда», що формує категорію правди та її соціальнокомунікаційні функції. **Мета** дослідження – виявити сутнісні характеристики та функціональні властивості правди для її категоризації та визначення місця й ролі в соціальнокомунікаційній взаємодії (СКВ) і журналістиці. Джерельну базу складають лексикографічні джерела та наукові дослідження. **Методологічною основою** розвідки є соціальнокомунікаційний підхід, в межах якого методом історіографічного аналізу (з елементами семантичного, концептуального та порівняльного аналізів) досліджено значення понять «*право*» й «*істина*» в українських і російських лексикографічних джерелах, здійснено порівняння з відповідними тлумаченнями в англійській мові. Методом синтезу виділено категорійні властивості й комунікаційні функції правди. Зроблено висновок, що поняття «*право*» первинно виявляє природні онтологічні, аксіологічні, комунікаційні визначеності, що відповідають її метафізичній природі, і має ширше семантично-сміслову та функціональне поле, ніж поняття «*істина*». Завдяки синхронічному та діахронічному аналізу прослідковано еволюцію та трансформації понять «*право*» й «*істина*» в ідейно-світоглядних та історико-соціальних парадигмах. Підтверджено необхідність розрізнення Правди та різновидів правд у соціальних комунікаціях та журналістиці. Виявлено, що внаслідок втрати первинних сенсів і апіорних функцій Правда перестала бути ефективним морально-ціннісним орієнтиром, мірилом і критерієм вибору в СКВ. Зазначено, що при цьому Правда продовжує зберігати свою апіорну визначеність, що встановлює її фундаментальну цінність як базисно-стрижневої категорії СКВ і метакатегорії журналістики. Зроблено ряд дедуктивно-гіпотетичних припущень, що потребують додаткових наукових досліджень. Зокрема – про роль духовних комунікацій у самовідкритті Правди та місце в СКВ. **Ключові слова:** правда; істина; категорія; поняття; функції; соціальні комунікації; журналістика; духовні комунікації.

Петренко С.И. Правда как понятие в историографическом дискурсе с позиции социальнокоммуникационного подхода: категориальные свойства и функции, соотносимость с понятием «истина»

Актуальность исследования вызвана увеличением постправды и постжурналистики в глобальном коммуникационном пространстве и необходимостью решения *научной проблемы правды как социальнокоммуникационной категории журналистики*. Изложены результаты исследования понятия «правда» и его соотносительности с понятием «истина», что необходимо для релевантной *категоризации правды* в социальных коммуникациях (СК). Объект исследования – *правда как категория*, предмет – семантико-функциональное поле *понятия «правда»*, что формирует *категорию правды* и ее социальнокоммуникационные функции. **Цель** научного поиска – выявить сущностные характеристики и функциональные свойства *правды* для ее категоризации и определения места и роли в социальнокоммуникационном взаимодействии (СКВ) и журналистике. Источники – лексикографические и научные исследования. **Методологической основой** является *социальнокоммуникационный подход*, в рамках которого методом историографического анализа (с элементами семантического, концептуального и сравнительного анализов) исследованы значения понятий «правда» и «истина» в украинской и российской лексикографии, проведено сравнение с толкованиями в английском языке, путем синтеза выделены категориальные свойства и коммуникационные функции *правды*. Сделан вывод, что понятие «*правда*» первично проявляет природные *онтологические, аксиологические, коммуникационные определенности*, соответствующие ее метафизической природе, и имеет более широкое семантически-смысловое и функциональное поле, чем понятие «*истина*». Методами синхронического и диахронического анализов прослежены эволюция и трансформации понятий «*правда*» и «*истина*» в идейно-мировоззренческих и историко-социальных парадигмах. Подтверждена необходимость различения *Правды* и разновидностей *правд* в СК и журналистике. Выявлено, что в результате потери первичных смыслов и априорных функций *Правда* перестала быть эффективным морально-ценностным ориентиром, мерилom и критерием выбора в СКВ. Отмечено, что при этом *Правда* продолжает сохранять свою априорную определенность, устанавливающую ее фундаментальную ценность как базисно-стержневой категории СКВ и метакатегории журналистики. Сделан ряд дедуктивно-гипотетических предположений, требующих дополнительных научных исследований. В частности – о роли *духовных коммуникаций* в самооткрытии *Правды* и их место в СКВ.

Ключевые слова: правда; истина; категория; понятие; функции; социальные коммуникации; журналистика; духовные коммуникации, метакатегория.

1. Вступ

Актуальність дослідження правди як поняття і категорії з позицій соціальнокомунікаційного підходу спричинена загостренням проблеми правди в журналістиці та соціальних комунікаціях (СК), що в сучасному високотехнологізованому світі комунікацій є очевидним. На це вказують такі зростаючі й взаємопов'язані тренди як «постправда», «постжурналістика», «постдемократія», «постгуманізм», що, за твердженням філософів-антропологів, ведуть до «постлюдини» й «постлюдства» [1]. Проблема правди є не локальною, а глобальною і загрозливою. Це підтверджують дослідження останніх років вітчизняних [2; 3; 4; 5; 6], європейських [7], американських [8; 9] науковців та практиків. Однією з головних причин цього явища є *підміна сутнісної правди* різноманітними псевдо- та постправами, множинністю «своїх правд» та відвертою брехнею, що йде від *утрати*

правдою первинних абсолютних сенсів та спотворення їх релятивними замінниками у процесі комунікаційної еволюції.

Дослідження *поняття правда* є актуальним і необхідним для *категоризації правди* в СК і журналістиці. Поняття і категорії в науці взаємопов'язані, і передусім тим, що, за визначенням П. Копніна, категорії – це «найбільш загальні поняття» [10, с. 92], а їхня спорідненість, як стверджує В. Лисий, відчувається навіть на інтуїтивному рівні і витікає з їхньої природи: і поняття, і категорії «є формами одного і того ж людського мислення» [11, с. 22]. Поняття розкриває певні категорійні властивості (за Булатовим – *визначеності* [12]), які виконують функцію засобу розчленування речей чи всієї дійсності та їх групування в категорії. При цьому «будь-яке поняття стає категорією, якщо до нього приєднати цю функцію», і «будь-яка категорія стає поняттям, якщо від неї відокремити членування і синтезування дійсності й мислити тільки її внутрішній зміст». [12, с. 101].

Тож *мета* цієї розвідки – з'ясувати *категорійні властивості й функції поняття «правда»* для релевантної *категоризації правди* в соціальних комунікаціях і журналістиці. Задля цього маємо виконати наукове *завдання* – дослідити в історіографічному дискурсі з позицій соціальнокомунікаційного підходу три важливі аспекти поняття «*правда*»: 1) що позначає саме поняття «*правда*» і що складає його первинну сутність; 2) які функціональні властивості *правди* є підставою для її категоризації як соціальнокомунікаційної категорії (СКК) журналістики; 3) як корелюють між собою поняття «*правда*» й «*істина*» в ході історично-наукового та суспільно-комунікаційного розвитку.

Об'єктом наукової розвідки є категорія «*правда*», *предметом* – семантично-функціональне поле (значення і категорійні властивості) поняття «*правда*», що формує *категорію правди* та її СК функції. *Джерельну базу* складають українські та зарубіжні (переважно – російські, а також англійські) лексикографічні й енциклопедичні джерела та наукові (мовознавчі, філософські) дослідження.

2. Теоретичне підґрунтя

Поняття «*правда*» й «*істина*» є одними з найбільш досліджуваних протягом усієї історії філософської та наукової думки. І передусім – з позицій мовознавства та філософії. Етимологія цих понять відображена у лексикографічних працях українських дослідників Л. Гумецької та І. Керницького [13; 14], І. Огієнка [15; 16], російських – М. Фасмера [17; 18], П. Черних [19], фундаментальній праці Б. Успенського [20].

Семантичні поля понять «*правда*» й «*істина*» в українській мові відтворюють тлумачення словників – «Словаря української мови» Б. Грінченка [21], академічного «Словника української мови» (за ред. І. Білодіда) [22; 23], «Великого тлумачного словника сучасної української мови» (за ред. В. Бусела) [24], в російській – В. Даля [25], С. Ожегова та Н. Шведової [26], Д. Ушакова [27; 28].

Вивченню й порівнянню концептів «*правда*» й «*істина*» присвятили свої дослідження українські пошуковці Н. Єщенко [29; 30], Л. Кострюкова [31], С. Шепітько та О. Волошина [32], російські – В. Апресян [33], Н. Арутюнова [34], С. Лішаєв [35], П. Рачков [36], М. Черніков [37], С. Черних [38]. Співвідношення між поняттями *правда* й *істина* дослідив український мовознавець А. Беспаленко [39].

У працях цих дослідників *правда* й *істина* вивчаються переважно в різних аспектах лінгвокультурного або філософсько-світоглядного дискурсів. Ці праці подають матеріал для аналізу й розуміння поняття *правда* та близького йому *істина*. У нашому дослідженні вперше поняття *правда* й *істина* аналізується на матеріалах лексикографічних джерел і наукових розвідок з позицій соціальнокомунікаційного підходу. Це відкриває нові можливості для релевантної *категоризації правди* й повернення первинних (ап'юріорних) сенсів і функцій *правди* в соціальні комунікації та журналістику.

3. Методи дослідження

Методологічною основою дослідження є *соціальнокомунікаційний підхід* [40; 41; 42], базовими операційними елементами якого є спостереження, фіксація, опис, аналіз та інтерпретація даних у системі понять соціальних комунікацій та соціального інжинірингу [41, с. 311, с. 312]. Типологізованим об'єктом дослідження є *правда як категорія*, що формується на основі *категорійних властивостей* відповідного *поняття* і досліджується з позицій комунікаційного і соціального.

Застосовуючи метод історіографічного аналізу (з елементами концептуального та семантичного аналізів), нами досліджено семантичні поля понять *правда* й *істина* в українських лексикографічних джерелах. Методом порівняльного аналізу зіставлено їхні значення й властивості з відповідними поняттями в тлумаченнях лексикографічних джерел російської та англійської мов. При цьому використано синхронічний та діахронічний аналізи як елементи культурологічного підходу й проаналізовано значення і трансформації понять (семантичні зсуви й взаємопідміни значень, втрата і набуття сенсів та властивостей) як в межах однієї історичної доби, так і в хронологічному розрізі. При фіксації, описі, аналізі складників, ознак, властивостей, характеристик *правди* й *істини* як понять, визначенні їхніх функціональних властивостей застосовано *інформаційний аналіз* як елемент соціальнокомунікаційного підходу. Досліджуючи поняття *правда* (а відповідно – й *істина*) як сукупність сенсотворчих елементів і функціональних властивостей, зв'язків та взаємодії між ними, що складають певну систему і визначають категоризацію *правди*, ми базувалися на системно-структурному аналізі. Методом узагальнення (понятійних визначеностей *правди*, семантичних трансформацій та видів співвіднесеності з *істиною*) і синтезу (категорійних, і зокрема комунікаційних, властивостей *правди*) ми прийшли до відповідних результатів і висновків. Завдяки інтуїтивному та дедуктивно-гіпотетичному методам зроблено ряд припущень, що потребують додаткових наукових теоретично-емпіричних досліджень.

4. Результати і обговорення

Ця розвідка є частиною дисертаційного дослідження *правди як соціальнокомунікаційної категорії журналістики* і здійснюється автором в історіографічному дискурсі.

Досліджуючи поняття «*правда*» з позицій соціальнокомунікаційного підходу, звернімо увагу на ті його значення і *категорійні властивості*, що формують *правду як категорію* та визначають її *місце* і *роль* у соціальних комунікаціях і журналістиці. Оскільки в слов'янських мовах, зокрема на теренах пострадянського простору, існують дві семантично близькі дефініції – *правда* та *істина* (в інших мовах одне позначення: англ. – *truth*; нім. – *Wahrheit*; франц. – *vérité*; лат. – *veritas*; грец. – *ἀλήθεια* (*алетея*) тощо), це спонукає досліджувати поняття *правда* у взаємозв'язку і співвіднесеності з поняттям *істина*.

Академічний «Словник української мови» подає такі значення слова «*правда*»: «1. Те, що відповідає дійсності, істина... 2. Правдивість, правильність... 3. Справедливість; порядок, який ґрунтується на справедливості, протилежне кривда... 4. Уживається, як назва кодексів середньовічного права... 5. у *знач. присудк. сл.* Справді, насправді... 6. у *знач. вставн. сл.* Справді [23, с. 497–499]. Поняття «*істина*» цим же джерелом тлумачиться як: «1. Те саме, що *правда* 1... 2. *книжн.* Моральний ідеал, справедливість... 3. *філос.* Достовірне знання, що правильно відображає реальну дійсність у свідомості людей... 4. Положення, твердження, судження, перевірене практикою, досвідом...» [22, с. 50]. При цьому беремо до уваги, що академічний 11-томний «Словник української мови», виданий у 1970–1980 рр. минулого століття, при всій його ґрунтовності є продуктом науки, що розвивалася в межах певної ідеології, яка накладала відповідні фільтри на всі ключові поняття. Тож поняття *правда* розглядалося не через повноту властивих йому сутніс-

них ознак та характеристик, а через призму ідеологічних доктрин і цілепокладань, тобто на рівні матеріалістичного світогляду, ігноруючи метафізичні сенси.

Зокрема, в наведених вище визначеннях, які на початку 2000-х рр. перенесені й у «Великий тлумачний словник сучасної української мови» [24, с. 506, с. 1100], немає будь-якого натяку на трансцендентну природу й виміри *правди*, тоді як, до прикладу, у словнику Мерріам-Вебстера (*Merriam-Webster Dictionary*) відповідне українському *правда-істина* англійське *truth* містить такі тлумачення: «**1a (1):** сукупність реальних речей, подій та фактів : АКТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ (*actuality*); **(2):** стан справи : ФАКТ (*fact*); **(3) часто з великої літери:** трансцендентна фундаментальна чи духовна реальність; **б:** судження, пропозиція чи ідея, що є істинним або прийнятим як справжній; **в:** сукупність правдивих тверджень і пропозицій; **2а:** властивість (за твердженням) відповідати факту чи дійсності; **б переважно британське:** СПРАВЖНІЙ (*true*); **в:** вірність оригіналу або стандарту; **3а:** щирість у дії, характері та висловлюванні; **б архаїчне:** ВІРНІСТЬ (*fidelity*), СТАЛІСТЬ (*constancy*); **4:** з великої літери, Християнська наука: БОГ (*God*) [43].

Таким чином, семантичне поле слова *truth*, визначене словником Мерріам-Вебстера, є ширшим, ніж в українських дефініціях. Воно містить значення *Правди* (з великої літери), що вказує на її онтологічний вимір як «трансцендентної фундаментальної чи духовної реальності», а також *Правда* (теж з великої літери) визначається як «Християнське вчення: Бог». Окрім цього, нашу увагу привертає те, що словник Мерріам-Вебстера пов'язує *truth* з такими сенсами як СПРАВЖНІСТЬ (*true*), ВІРНІСТЬ (*fidelity*), СТАЛІСТЬ (*constancy*). Розглядаючи визначення кожного з них зокрема й у взаємозв'язку, ми приходимо до глибшого та повнішого розуміння сенсів *правди*, що подаються цим джерелом. Це корелює з результатами нашого дослідження семантики й сенсів *правди* в біблійному дискурсі, викладеними у відповідних наукових статтях [44; 45].

Дорадянське розуміння *правди* та *істини* закріплене в «Словарі української мови» Б. Грінченка [21], визнаному найкращим і найбільшим словником української мови до початку ХХ століття. Тлумачення слова «*правда*» у цьому джерелі подається лаконічно, проте через наведені приклади вживання у народній мові, а також через похідні слова (*правдешній, правдивий, правдивість, правдиво, правдити, правдувати* та ін.) семантика і сприйняття *правди* буденною свідомістю розкриваються повніше. Розгорнутий аналіз тлумачення *правди* цим джерелом викладено нами в статті-переддрузі [46, с. 10–13], тож тут ми подаємо головні його підсумки.

З наведених словником Б. Грінченка тлумачень і контексту прикладів слововживання слідує, що у свідомості українського народу дорадянської доби *правда* постає як: 1) *онтологічна категорія*, з цим пов'язується її справжність, істинність, вічне існування («Все згине, тільки правда зостанеться»); 2) *аксіологічна категорія*, пов'язана зі справедливістю, вірністю, чесністю, честю, добром; 3) *фундаментальна правочинна категорія*, яка спонукає «жити за правдою»; – що вказує на її *онтологічно-аксіологічну цілісність* як «вічної правди» і відносить до категорії *Правди*¹, а також – 4) *інтенційна категорія*, що містить релятивні значення, які *видаються за правду* («Скільки в решеті дірочок, стільки у їх правдочок»), – категорія «*свої правди*» [21, с. 2082].

Також звернімо увагу на природні *комунікаційні властивості-функції правди*, яка *повідомляється, поширюється, відкривається, визначає, розсуджує тощо*. Це дає підстави припускати, що *правда від природи є комунікаційною категорією і виявляє свої ко-*

¹ Слово «Правда» у цьому та інших місцях тексту пишемо з великої букви у тих випадках, коли йдеться про трансцендентну (метафізичну, божественну) природу та/або сутність Правди.

мунікаційні властивості та функції в соціальному середовищі і СКВ зокрема [46, с. 12–13].

Истина в «Словарі української мови» Б. Грінченка має два значення: «**Истина, -ни, ж.** 1) = **Іста.** Я істину віддав, а проценту ще не віддавав. Каменец. у. 2) Истина. Шевч. 602. О. 1862. І. 71. Пресвята Діва мовит: «О, істина, же воскрес». Гн. І. 117» [21, с. 999]. Перше – виділене автором як основне – семантично тотожне слову «іста», що означає «Капіталь, основной капіталь» [там само]. На сьогодні воно є застарілим. Друге – семантично корелює з давньоєврейським ствердним «амен», що перекладається «так є», «істинно», «воістину», «поправді».

Ці ж значення *правди* й *істини* в давній українській мові підтверджують і «Словник староукраїнської мови XIV–XVст.» за редакцією Л. Гумецької та І. Керницького [13; 14], «Етимологічно-семантичний словник української мови» І. Огієнка [15; 16], «Етимологічний словник української мови» за редакцією О. Мельничука [49; 50]. Результати аналізу [46, с. 13, с. 15, с. 16] дають нам підстави зробити **припущення: Правда має трансцендентну (метафізичну) природу, що визначає її онтологічно-аксіологічну цілісність та соціальноспрямовані комунікаційні властивості й функції.** Тоді як *істина*, за результатами нашого дослідження, виконує головну констатуючу функцію, тобто вказує на відповідність реальному стану речей.

В «Українській малій енциклопедії» (УМЕ) Є. Онацького поняття *істина* взагалі відсутнє [47]. Натомість *правді* вчений-енциклопедист присвячує кілька сторінок тексту. Він визначає її як «найвищий етичний ідеал», відразу підкреслюючи, що цей ідеал «з найдавніших часів зазнав надто багато різних, а іноді й цілком суперечливих тлумачень», які в результаті породили «скептицизм щодо правди» [48, с. 1466]. Це відобразилося не лише в науці, публіцистиці, літературі, а й у реальних соціальних взаєминах.

Визначення *правди*, вірніше – те, що розуміється під *правдою* у щоденному житті, Є. Онацький класифікував як: 1) *правдомовність* – «погодження наших слів з нашою думкою й поведінкою»; 2) *життєва правда* – «згідність наших змислів із твердженнями про стан речей навкруги нас»; 3) *наукова правда* – «згідність нашого розуму із твердженнями науки, справдженними логікою та досвідом»; 4) *релігійна правда* – «твердження, що розумом і досвідом не можуть бути справджені, але що їх ми сприймаємо вірою»; 5) *філософська правда* – «кожний з великих філософів минулого творив “свою правду”, і навкруги неї формувалася група осіб, що визнавали її також за свою правду і йшли за нею, поки не переконувалися, що та правда їх більше не задовольняла, і починали шукати за іншою...»; 6) *інструментальна, або функціональна, правда* – це, за вченням американського філософа В. Джемса, правда, що «служить знаряддям для влаштування людям кращого життя» і вимірюється «практичністю, корисністю й доцільністю, що виявляється в наслідках і досвіді» [48, с. 1467]. І зазначив, що «для українського народу, що виявив свій світогляд у творах своєї словесности та в творах таких своїх письменників, як Т. Шевченко та інші, *правда* – це *насамперед втілення Божої і людської СПРАВЕДЛИВОСТІ, відповідно до слів Христа: “Я – дорога, правда, і життя”* Лв. XIV, 6/ (виділення курсивом наше – С. П.)» [там само]. При цьому вчений звернув увагу не на філософське чи релігійне, а саме на **соціальне звучання правди, соціальну потребу** в ній [46, с. 13–15]. **Правда доноситься, звучить, виголошується, повідомляється, що вказує на її комунікаційні властивості.** Оскільки ці функції реалізуються в соціумі, можемо говорити про **соціальний характер** комунікаційних властивостей-функцій *правди*.

Проаналізовані нами лексикографічні джерела вказують, з одного боку, на близьку семантичну основу обох понять: первісно і *правда*, й *істина* позначали *те, що є в дійсності*, як фізичній, так і духовній, – «сущє», «справжнє», і передусім – *існуюче* незалежно від сприйняття людини, включаючи метафізичне, трансцендентне, з іншого – на суттєву різницю: ***правда* при цьому містила ще й морально-ціннісну оцінку дійсного (справедли-**

вість, добро) і виконувала функцію розсуджувати, виявляти справжнє («судити за правдою») [14, с. 219]. Ця функція **правди** була визначальною, пріоритетною: не скільки вказати на те, **ЩО є, реально існує, дійсне** (на це вказує істина), стільки передусім визначити, **ЧИМ воно є** (для людини і суспільства), причому – з позицій загального (суспільного) **ДОБРА**. Тобто у первісних сенсах поняття «**правда**» вказувало: **те, ЩО є, реально існує, дійсне** («істинне»), **є нічим іншим як ДОБРОМ (добрим)**.

Таким чином, можна сформулювати: **правда = істина + добро**. За цим критерієм **добра правда** визначає моральність і справедливість «істинного», і відповідно – або корелює з істиною, або не корелює (з тим, що мислиться чи уявляється істиною). Тобто істинна річ (істина) не може бути **правдою**, якщо за своєю суттю вона не є **добром** (не відповідає морально-етичним і правовим визначеностям **Правди**), не несе і не сприяє **добру**, залишаючись при цьому істиною (але не **правдою**). Зазначимо, що у цьому випадку між **правдою** й істиною намічається антагонізм (у межах категорій **добро – зло**). І тоді розуміємо, що поняття «**правда**» містить ще глибший зміст, який, можливо, поверхневий людський розум не схоплює, а тому й не розрізняє.

Зі сказаного вище робимо **припущення**, що **правда** «моніторить» усі речі на відповідність **добру** (загальному, суспільному), встановлюючи (виявляючи, вказуючи) їхню СПРАВЖНІСТЬ. При цьому **СПРАВЖНЄ – це те, що є істинним і добрим водночас** (містить в собі **добро**, сприяє **добру**, веде до **добра** тощо), і саме це є ПРАВДИВИМ (відповідає категорії **правди**). Таким чином, отримуємо: **СПРАВЖНЄ = ПРАВДИВЕ і ПРАВДИВЕ = СПРАВЖНЄ**.

З цього слідує: **істинне**, яке в суті своїй не корелює з **добром**, не є ПРАВДИВИМ і не є СПРАВЖНИМ. І не може бути **таким**, оскільки «**недобро**» містить **хибу** – часткову або повну відсутність **добра** (**хибу правди**). На наш погляд, це є **особливо важливим для розуміння сутності і категорійних властивостей понять правди, правдивості, справженості суб'єктами журналістської діяльності та усвідомленого оперування ними в процесі СКВ**. А тому зроблені у цій роботі припущення й висновки потребують додаткових міждисциплінарних досліджень з позицій соціальнокомунікаційного підходу [46, с. 16, с. 17].

Проаналізовано автором також значення **правди-істини**, закріплені в лексикографічних джерелах російської мови [46, с. 17–32], адже й українська, й російська мови розвивалися на ґрунті давньоруської (давньокиївської) та старослов'янської (церковнослов'янської) мов. А формування «русского языка» відбувалося з перенесенням церковнослов'янської мови – «південнослов'янської в своїй основі» – на російський ґрунт і поступовою та послідовною (XI–XIV ст.) її русифікацією [20, с. 3]. Протягом багатьох століть українські землі входили до складу Російської імперії, відповідно – українська словесність і наука зазнавали великодержавницького російського впливу, а мова українського народу піддавалася цілеспрямованій асиміляції, що вело до її поступового знищення.

Проте навіть за цих умов спостерігаються відмінності у слововживанні **правди** та **істини** в українському та російському мовних контекстах. Варто зазначити, що на початку ХХІ ст. в українській мові слово **правда** як мовна і смислова одиниця зберегло ряд своїх первинних значень і живається у різних сферах суспільного життя, тоді як у російській – майже витіснене поняттям **істина** і залишається на рівні буденного, розмовного мовлення. Ці тенденції семантичної еволюції **правди** й **істини** (аж до взаємопідміни понять), помічені автором в українській мові, підтверджують також російські лексикографічні джерела [17; 18; 19; 25; 26; 27; 28] та дослідження мовознавців і філософів В. Апресян [33], Н. Арутюнової [34], С. Лішаєва [35], П. Рачкова [36], Б. Успенського [20], П. Флоренського, [51], М. Чернікова [37], С. Черних [38].

В етимологічному словнику М. Фасмера [18] **правда** корелює з українським, білоруським, давньоруським, старослов'янським і болгарським «**правда**», сербохорватським –

«права; тяжба», словенським – «положення, закон, судова справа» [18, с. 352]. Істина ж має два значення «істина» та «капітал, готівкові гроші», що походить від «кистий» [17, с. 142, с. 144].

Проте вже словник В. Даля відображає семантичний зсув у тлумаченнях цих понять. Передусім, звертає увагу відсутність у 4-томному виданні «Толкового словаря живого великорусского языка» [25] окремого тлумачення слова «*права*», значення якого подаються в словниковій статті «*істина*» [25, с. 60]. Визнаючи *гносеологічну* природу *істини* й *онтологічну* природу *правди* і наголошуючи, що: «Істина – від землі, надбання розуму людини, а правда – з небес, дар милості. Істина відноситься до ума й розуму; а добро чи благо до любові, вдачі й волі» [там само], В. Даль звертає увагу на те, що *права* вже уподібнилася в значеннях *істині*, поступово втрачаючи свої моральні пріоритети, які на той час уже приписували *істині* [46, с. 18–19].

Ще більший зсув у семантиці *правди* й *істини* відбувся у ХХ ст. «Небесне» походження *правди* (за В. Далем) зникає вже в словнику російської мови за редакцією Д. Ушакова (1935–1940 рр.), при цьому *аксіологічні визначеності правди* опиняються на третьому місці [28, с. 690–691]. Натомість відбувається ідеалізація («Ідеал пізнання») й сакралізація («Свята істина») *істини*, яка розглядається як *продукт людського розуму* [27, с. 1254]. Тобто на перше місце виводяться *гносеологічно-епістемологічні визначеності істини* [46, с. 19].

Ці семантичні зсуви *правди* й *істини* закріпив сучасний «Толковий словарь русского языка» С. Ожегова та Н. Шведової [26]. У ньому, як і в лексикографічних джерелах сучасної української мови [23; 24], поняття *правди* позбавлене своїх первісних трансцендентних (метафізичних) сенсів, що збереглися у тлумаченнях В. Даля [25], І. Огієнка [16], Є. Онацького [48], словника Мерріам-Вебстера [43].

Природу цих семантичних зсувів і трансформацій пояснив С. Лішаєв [35]. Дослідивши «семантичні біографії» понять *права* та *істина* від давніх часів до сучасності, науковець виявив *три важливі тенденції*: 1) «епістемологізація семантичних доменів» *правди* й *істини*; 2) зникнення судово-правових доменів із семантики *правди*; 3) релятивізація *правди*, що «робить істину – у свідомості сучасної людини – більш високою цінністю, ніж правда» [35, с. 190].

С. Лішаєв звертає увагу на те, що «давньоруська свідомість на протигагу світській свідомості післяпетровського часу знає *одну* Правду і *безліч* умовних істин. Істини “пошкродженого гріхом” світу сприймалися як щось релятивне, тимчасове (світ у його нинішньому стані – наслідок перворідного гріха) в порівнянні з Правдою “від Бога”. **Правда** (етимологічно, через корінь **prav-* пов’язана з “обітницею”, “обіцянкою”, “заповіддю”, “правилом”, “договором”, “законом”) **несе в собі ідею божественного світопорядку**, вона (в тих випадках, коли її протиставляли одній із істин “світу цього”) **важливіша і онтологічно первісніша**, ніж “те, що є в наявності”, ніж “реальний світ” з пануючою в ньому “неправдою” (виділення напівжирним наші – С. П.) [35, с. 184]. Ці твердження науковця привідкривають *апріорну фундаментальну роль правди в гармонізації суспільних відносин і передусім – через природні комунікаційні властивості-функції*. С. Лішаєв, зауважує, що «Правда ставилася вище істин навколишнього світу тому, що вона – “від Бога” (тобто від *вищої* істини), а “дійсність” та *істини* умовного (створеного і занепаłego) світу – “не всі від Бога”: не все, що є, – Правда (від правди виходить)... На відміну від *істини*, *права* розглядалася *перш за все* як Правда Божа, як Його *закон-заповідь*, отже, ціннісний статус Правди як Закону, якому повинна слідувати людина, не міг бути применшений численними і різноманітними відступами від нього. Правда – **одна**, і вона завжди «чиста» і «свята», так що заплутані шляхи Кривди ніяким чином не можуть кинути на неї тінь» [35, с. 185].

Проте нині, підсумовує С. Лішаєв, «ціннісний статус правди в сучасній російській мові визначається тим, що правда “у кожного своя”, а істина – “для всіх одна»» [35, с. 190]. Науковець зауважує, що «в повсякденному слововживанні *правда* нерідко зближується з “особистою користю” та/або “суспільним благом”, які за визначенням релятивні. Адже те, що корисне для одного, – може бути шкідливим для іншого, так що користь завжди виявляється оповитою питаннями типу: користь для кого? в якому відношенні? де і коли? і т. д.» [35, с. 191]. І далі дослідник робить висновок: «Суб’єктивація “правди” (або, скажімо, “блага”) – прямий наслідок того, що їх зміст – в гуманістичну епоху – визнається як встановлене людиною (народом, традицією), а не Богом. *Людина (люди), її (їхнє) “моральне відчуття” і “розум” виявляються єдиною підставою для визначення того, в чому полягає правда.* Соціальні та моральні наслідки такого зсуву можуть бути дуже тяжкими» [35, с. 191].

Цим С. Лішаєв звертає увагу на: **а) зміщення акцентів** з пізнання *метафізичної природи й сутності правди* (за нашим визначенням – *онтологічно-аксіологічної цілісності трансцендентного походження, що визначає соціальноспрямовані функції правди, в тому числі – комунікаційну*), встановленої необмеженим розумом Бога, на сприйняття, розуміння й встановлення *правди* обмеженим розумом людини; **б) негативні соціальні й моральні наслідки** цього зміщення й релятивізації *правди*.

Зазначимо: в сучасну добу, наприкінці другого десятиліття ХХІ ст., прогнозовані С. Лішаєвим [2006] соціальні та моральні наслідки релятивізації *правди* стали не просто очевидними фактами, а реальними чинниками соціальної деструкції, що має вияви у всіх сферах суспільного життя. Якщо, за Б. Успенським, у давньоруському слововживанні «природним чином *правда* осмислюється як божественний початок, а *істина* – як людський» [20, с. 191], то «до ХХ століття *правда* та *істина* “помінялися місцями” – *правда* стала низькою, а *істина* – високою (виділення наші – С. П.)» [33]. В. Апресян різницю між основними значеннями *правди* та *істини* в сучасній російській мові пояснює так: «**Правда** дає нам знання якогось фрагмента дійсності, *істина* ж – це деяке піднесене, духовно або інтелектуально цінне знання якихось загальних законів буття. Тобто **правда** *земна і буденна*, а *істина* *небесна і піднесена* (виділення наші – С. П.)» [33]. На «**розхитування поняття правди**» звертає увагу Н. Арутюнова [34, с. 306]. Взаємопідміну понять *правда* й *істина* в сучасному мовному середовищі відображено у наукових працях П. Рачкова [36], М. Чернікова [37], С. Черних [38], результати аналізу яких оприлюднені у переддруці до цієї статті, на який ми посилаємося [46].

Окремої уваги заслуговує наукова позиція М. Чернікова [37], який розглядає **правду як імперативний дискурс** і вказує на її **комунікаційні властивості-функції**. Дослідивши кореляцію між поняттями *правда* й *істина* в різних ідейно-світоглядних системах, науковець звернув увагу, що «у слові *правда* визначальною є комунікативна спрямованість» і що «смісловий тип концепту *правда* – це мова, звернена до іншого, правда за своєю суттю – дискурс. Але це не довільний дискурс, його конститутивну особливість (модальну рамку) складає імперативність, це дискурс, який повинен бути прийнятий або, точніше, претендує на те, щоб бути прийнятим як керівництво до дії» [37, с. 166-167].

М. Черніков звернув увагу на те, що смислове поле кореляції між поняттями *правда* й *істина* залежить від ідейно-світоглядного базису суб’єкта комунікації, соціальної групи, суспільства в цілому [37, с. 168], й аналізуючи ці кореляції в умовах раціонально-наукової, модерністсько-християнської, екзистенційно-персоналістичної, марксистсько-ленінської ідейно-світоглядних парадигм, прийшов до висновку, що саме «багатоманітність ідейних і світоглядних орієнтацій неминуче породжує різноманітні уявлення про *верховний онтологічний об’єкт* – *Істину* та різноманітні уявлення про *верховний імперативний дискурс* – *Правду* (виділення наші – С. П.)» [37, с. 174]. На його погляд, «супереч-

ка світоглядів – це суперечка про те, що *вважати* Істиною і що *вважати* Правдою (виділення наше – С. П.)» [37, с. 174].

При цьому М. Черніков цілком справедливо зазначає, що «в біблійній світоглядній парадигмі немислиме протиставлення Істини та Правди» [37, с. 169], тоді як «у Новий час, в період руйнування теоцентричної світоглядної парадигми і становлення світсько-раціонального, орієнтованого на науку світогляду взаємовідношення концептів *правда* й *істина* значно ускладнюється», і головним чином – тому що «порушується єдиність трактування самої Істини»: «У християнській парадигмі все однозначно: Істина, непорушний, неминущий Абсолют – це живий Бог. Але в Новий час виникає і поступово посилюється акцент не на самого Бога, а на його творіння... Відповідно пошук Істини тут перетворюється в пошук незмінного, субстанційного в природній дійсності, а головним засобом такого пошуку стає наука, наукове пізнання» [37, с. 171].

Проте, як зауважує М. Черніков, хоча наукових істин стає все більше, а «могутність людини, яка опирається на них, усе розширюється, саме їх збільшення ні на йоту не наближає нас до Істини-Абсолюту» [37, с. 172]. Понад те, наголошує дослідник, «починає все більше усвідомлюватися принципова “бездушність” істин, які відкриває наука», і це, на його думку, є чи не найтрагічнішим [37, с. 172].

У той же час, порівнюючи *Істину* з *Правдою*, М. Черніков звертає увагу, що божественна *Правда*, *відкриваючись назустріч людям, привносить* у їхнє життя *мету* і *сенси*, тоді як «*Істина* науки в цьому сенсі *мовчить*» [37, с. 172]. Науковець приходиться до важливого, на наш погляд, висновку: «Таким чином, наукова *Істина* сама по собі не несе людям *Правду*. Швидше, люди *втягують* у свою *Правду* наукову *Істину*» (виділення в цитатах наші – С. П.) [37, с. 172].

Звернімо увагу й на те, що наукова позиція М. Чернікова є близькою до розуміння *духовної комунікації* (ДК) як чинника пізнання *Правди-Істини* [46, с. 30]. Зазначаючи, що «відповідно до біблійного вчення, *Істина* сама *відкривається людині*», М. Черніков окреслює роль *медіатора*, який «*виконує доручення* Істини і *несе її Правду* людям (виділення наші – С. П.)» [37, с. 169]. Дослідник описує «медіакомунікацію», відображену в біблійному дискурсі: «у Старому Завіті таку функцію [медіатора – С. П.] реалізують пророки, найбільшим з яких є Мойсей. Він приносить євреям Закон (Правду), який іде безпосередньо від Бога і виконання якого забезпечує Завіт (союз) між Богом і вибраним Ним народом. Правда Божа вибивається на скрижалях, фіксується земними засобами і тим самим отримує об'єктивоване, відносно самостійне існування. Істина, будучи маніфестована в Правді, ніби “приховується” за Правдою, “розчиняється” у Правді» [37, с. 169–170]. (Останнє твердження вважаємо суперечливим, що обґрунтовуємо у переддрузі [46, с. 31–32]). При цьому М. Черніков не вказує, *яким чином* і *за яких умов* медіатор (у вказаному випадку – пророк як суб'єкт комунікації) отримує *Правду* від *Істини* – Бога. На наш погляд, ця важлива комунікаційна ланка і є тією недослідженою наукою *вертикаллю* ДК між *Абсолютним Комунікантом* – *Богом* та *людиною* (за умови її здатності до відповідних духовних взаємин), що веде до *пізнання сутності* й *повноти Правди* як категорії трансценденції та розуміння й встановлення *правди* і оперування нею як комунікаційною категорією в умовах СКВ.

М. Черніков визнає, що *Правда* «як мова Істини, звернена до людини», в земних умовах проходячи людську інтерпретацію, «неминуче піддається псуванню» і стає «людською *правдою*», а тому «варто розрізнити *Правду* і *правду*» [37, с. 170], що, на наш погляд, передусім важливо журналістам як суб'єктам СКВ з метою виконання ними соціальновідповідальної професійної місії [46, с. 31].

Отже, визнаючи, що «суперечка світоглядів» щодо розуміння *правди* й *істини* відбувається на обмеженому людським сприйняттям рівні, на якому ці поняття то ототожнюються, то синонімізують, то протиставляються, ми впевнилися, що *пізнання первинних*,

сутнісних сенсів фундаментально-ціннісного поняття «правда» вимагає духовно-інтелектуального виходу за межі світоглядно-ідеологічних орієнтацій та сформованих ними буденних і наукових концептуальних позицій.

Описані науковцями тенденції семантичної еволюції понять *правда* й *істина* спостерігаються і в українському мовознавстві, що протягом ХХ ст. розвивалося в єдиній ідеологізованій науковій парадигмі. Проте, зазначимо, в українській мовно-культурній і науковій практиці *правда* все ж зберігає певні позиції, втрачені в російському соціокультурному і науковому середовищах. Це віддзеркалюють праці А. Баумейстера [52], Н. Єщенко [29; 30], Л. Кострюкової [31], С. Шепітько та О. Волошиної [32], аналіз яких викладений нами у переддруці [46, с. 33–36]. Маємо й приклад, як нерозрізнення понять *правда* й *істина* приводить до хибних висновків (О. Ліннікова [53]) [46, с. 37].

Важливою для нашого дослідження є позиція вченого-мовознавця А. Беспаленка [39], який пояснює, що слово «*правда* має більш широкий зміст», оскільки «включає одним із значень також і поняття *істина*». Натомість *істина*, за визначенням вченого, – «це судження, що точно і правильно відображає дійсність (походить від слов'янського кореня *є*, *єсть*, *єстество*, *єство*), причому його відповідність дійсності перевірена практикою». А. Беспаленко підкреслює, що «слово *істина* – науковий термін і має лише це одне значення» [39]. Тому й стверджує, що поняття *правда* й *істина* є схожими, але не тотожними за змістом. На думку вченого, «слово *істина* завжди може бути замінено словом із коренем *прав(д)*-, тоді як зворотна заміна можлива не завжди» [39]. Важливою, на наш погляд, є співвіднесеність концептів *правда* й *істина*, яку вчений визначає як *відношення частини (істина) до цілого (правда)* [39]. Тобто *істина*, на його думку, є складником *правди*.

Це корелює з результатами нашого дослідження абсолютних сенсів *Правди* в біблійному дискурсі, які вказують на те, що ядром *Правди* є непорушна єдність *Істина=Закон* (абсолютний моральний закон причини-наслідку) [44; 45]. Тобто, *Правда* – це *абсолютна цілісність: Істина (Закон) + справедливість (морально-ціннісний функціонал, що базується на механізмі дії правди – МДП)*. З тих же результатів дослідження слідує, що саме *Правда* (а не *Істина*) відповідає *усій повноті та цілісності* духовної Сутності Особистості Бога як *Вищого Духовного Комуніканта*. Адже *Бог* – це не лише *Істина=Закон* (Абсолютна Істина=Абсолютний Закон), а й *любов, милосердя, вірність, справедливість, чесність, щирість, виключне добро у незмінній і непорушній єдності* як невід'ємна частина Його Сутності, що в цілісній сукупності – *Абсолютна Правда* [44, с. 93–102; 45, с. 644–651]. І саме ця *Правда (АП)*, що має *абсолютну природу й сутність*, відкриває Себе (*відкривається*-ся) людству через *духовну комунікацію* – як безпосередню, так і опосередковану [55]. З цього робимо *припущення*, що *Правда* – це *абсолютна онтологічно-аксіологічна цілісність, що має духовну метафізичну природу і відкривається у процесі безпосередніх та опосередкованих духовних комунікацій та виявляє свій сутільноспрямований гармонізуючий функціонал у реальній СКВ* [46, с. 29-30].

Варто зазначити, що *підміна сенсів поняття «правда», а, відповідно, й визначеностей (категорійних властивостей і функцій), передусім позначається на якості комунікаційного середовища та ефективності й наслідках соціальнокомунікаційної взаємодії.*

З цього можна зробити висновок: *щоб встановити правду в СКВ, необхідно первинно пізнати сутність, властивості й функції правди, визначені її метафізичною природою*. Без цього сприйняття правди буде спотвореним обмеженим людським розумом.

5. Висновки

Отже, у результаті історіографічного аналізу понять *правда* й *істина* в лексикографічних джерелах і наукових дослідженнях з позицій соціальнокомунікаційного підходу, з'ясовано [46, с. 38-40]:

1. Поняття *правда* первинно виявляє природні **онтологічні, аксіологічні, комунікаційні** властивості, що відповідають її метафізичній природі, і має ширше семантичне та функціональне поле, ніж поняття *істина*, якому аксіологічна та комунікаційна *визначеність* (характеристики-функції) не властива. Отже, *правда* має такі функції: *констатуючу, оцінювальну (морально-етичного і правового моніторингу), кореляційну та комунікаційну (як метафункцію)*, тоді як *істина* – лише *констатуючу*.

2. В українському та російському комунікаційному середовищах єдина *Правда* виявилася розчленованою на поняття «*правда*» та «*істина*», які протягом століть у процесі природної, наукової та соціальних комунікацій піддавалися семантичним трансформаціям відповідно до людського розуміння, сприйняття й осмислення, як буденною, так і філософсько-науковою свідомістю, аж до взаємної підміни значень та функцій. Як наслідок, утрата *Правдою* первісних сенсів і, відповідно, апріорних суспільно значущих функцій призвела до того, що *Правда*, помінявшись місцями з *Істиною*, перестала бути ефективним морально-ціннісним орієнтиром, мірилом і критерієм вибору в СКВ, суспільно-ціннісним регулятором соціальних взаємин. Натомість *Істині* ці не властиві від природи функції приписуються. На наш погляд, це є однією з головних причин сучасного стану **занепаду правди** в суспільстві (глобальному – в т.ч.), і передусім – у *соціальних комунікаціях і журналістиці*, що є очевидним і підтверджується українськими та зарубіжними науковцями [6; 3–5; 8 та ін.].

3. Оскільки у процесі інтелектуальної еволюції оперування поняттями *правди* та *істини* отримало множинність інтерпретацій на рівні іманентного людського сприйняття й мислення, орієнтованого на відповідні ідейно-світоглядні парадигми та індивідуально-еґоїстичні інтенції, **необхідною умовою** соціальновідповідальної комунікації, і журналістики, передусім, є **здатність РОЗРІЗНЯТИ Правду вищу** (категорія трансценденції) – *Абсолютну Правду*, і *правди* категорій екзистенції та формального – *раціональні, інтенційні, релятивні правди*. Автор робить припущення, що *Істина є невід'ємним і непорушним ядром Правди і перебуває У Правді, а не НАД і не ПОЗА Правдою*. Обґрунтовується, що *Істина НАД Правдою* перетворюється у *достовірний факт, явище, твердження, ПОЗА Правдою – у неправду* [46, с. 31–33].

4. Всупереч багатовіковим семантичним трансформаціям, постмодерній релятивізації поняття *правда* й культивуванні та поширенню «*своїх правд*», що призвело до *постправди* як загрозового комунікаційного явища і проблеми, поняття *правда* *продовжує зберігати свою апріорну визначеність – онтологічно-аксіологічну цілісність із природною соціальнокомунікаційною спрямованістю*, що встановлює її **фундаментальну цінність як базово-стрижневої категорії СКВ та метакатегорії журналістики**.

5. Комунікаційна природа і функціональні властивості *правди*, орієнтовані на реалізацію в суспільному середовищі через природні й соціальні комунікації, формують *правду як соціальнокомунікаційну категорію* та визначають її місце в СКВ в цілому та журналістиці зокрема. Понад те, дають підстави припускати, що *правда* апріорі є **комунікаційною метакатегорією** як на рівні трансценденції (*духовні комунікації*, через які *Правда* *самовідкривається*), так і на рівні екзистенції (*міжособистісні та соціальні комунікації*). Це, своєю чергою, потребує комплексних наукових міждисциплінарних досліджень з позицій соціальнокомунікаційного підходу. При цьому, якщо природні (міжособистісні) та штучні (соціальні) комунікації певним чином уже досліджуються вітчизняною наукою,

то поняття «*духовні комунікації*» (ДК), яке вводимо в наукову термінологію соціальних комунікацій вперше, потребує комплексного вивчення й апробації в практиці СКВ.

Отримані нами результати дослідження поняття *правда* дають відповідні підстави для релевантної *категоризації правди* та оперування нею в СКВ та журналістиці, а також, як зазначено вище, ряд результатів та припущень потребують комплексних міждисциплінарних досліджень з позицій соціальнокомунікаційного підходу.

References

1. Khamitov, N., Krylova, S., Rozova, T., Mineva, S. & Ljutyi, T. (Eds.) (2011), *Philosophical Anthropology: Dictionary*, KNT, Kiev, 472 p. available at: <http://aphy.net/student-philosophy/43-materials/565-khamitov-philosophical-anthropology-dictionary> (accessed date 12 November 2018).
2. Kulieba, D. (2019), *War For Reality: How To Win In The World Of Fakes, Truths and Communities*, Knyholav, Kyiv, 384 p.
3. Pocheptsov, H. H. (2018), “Fakes and loss of truth”, *Media Sapiens*, available at: https://ms.detector.media/trends/1411978127/feyki_i_poterya_prawdy/ (accessed date 23 January 2019).
4. Pocheptsov, H. H. (2019), *Virtual Wars. Fakes*, Folio, Kharkov, 507 p.
5. Pocheptsov, H. H. (2019), *Cognitive Wars in Social Media, Mass Culture and Mass Communications*, Folio, Kharkov, 314 p.
6. Lyzanchuk, V. V. (2019), “Journalistic truth and post-truth in the context of hybrid war of the Russian Federation against Ukraine”, *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Seriya: Zhurnalistyka [Bulletin of Lviv University. Series: Journalism]*, vol. 45, pp. 323–334.
7. Fletcher, R., Cornia, A., Graves, L. & Nielsen, R. (2018), “Measuring the reach of “fake news” and online disinformation in Europe”, *Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford*, available at: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2018-02/Measuring%20the%20reach%20of%20fake%20news%20and%20online%20distribution%20in%20Europe%20CORRECT%20FLAG.pdf> (accessed date 22 November 2018).
8. Kavanagh, J. & Rich, M. (2018), “Truth decay. A threat to policymaking and democracy”, *RAND Corporation*, available at: https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB10002.html (accessed date 16 May 2018).
9. Keyes, R. (2018), “Life in the post-truth era”, *Oklahoma Humanities*, pp.14-18, available at: URL: <https://www.okhumanities.org/doccenter/04750b02b9ab472e8ae911bf908c4cd4> (accessed date 18 November 2019).
10. Kopnin, P. (1973), *Dialectics as the Logic and the Theory of Knowledge. The Experience of Logical and Epistemological Research*, Nauka, Moscow, 316 p., available at: <http://marxistphilosophy.org/SovPhil/Kopnin73.html> (accessed date 15 May 2017).
11. Lysyi, V. (2012), “Categories and concepts, their correlation”, *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Seriya: Filosofski Nauky [Bulletin of Lviv University. Series: Philosophical Sciences]*, vol.15, pp. 22– 28.
12. Bulatov, M. A. (1981), *Logical Categories and Concepts*, Naukova dumka, Kiev, 236 p.
13. Humetska, L. L. & Kernytskyi, I. M. (Eds.) (1977), *Dictionary of the Old Ukrainian Language of XIV - XV Centuries*, vol. 1, Naukova dumka, Kyiv, 630 p.
14. Humetska, L. L. & Kernytskyi, I. M. (Eds.) (1978), *Dictionary of the Old Ukrainian Language of XIV - XV Centuries*, vol. 2, Naukova dumka, Kyiv, 591 p.
15. Ohiienko, I. I. (1982), *Etymological and Semantic Dictionary of the Ukrainian Language: in 4 Volumes*, vol. II, Tovarystvo “Volyn”, Vinnipeh, 399 p.

16. Ohiienko, I. I. (1994), *Etymological and Semantic Dictionary of the Ukrainian Language: in 4 Volumes*, vol. IV, Tovarystvo "Volyn", Vinnipeg, 557 p.
17. Fasmer, M. (1986), *Etymological Dictionary of the Russian Language: in 4 Volumes*, vol. 2, Progress, Moscow, 672 p., available at: http://www.slovorod.ru/etym-vasmer/_pdf/vasmer-etymologic-dict2.pdf (accessed date 08 October 2019).
18. Fasmer, M. (1987), *Etymological Dictionary of the Russian Language: in 4 Volumes*, vol. 3, Progress, Moscow, 832 p., available at: http://www.slovorod.ru/etym-vasmer/_pdf/vasmer-etymologic-dict3.pdf (accessed date 08 October 2019).
19. Chernyh, P. Ja. (2002), *Historical and Etymological Dictionary of the Modern Russian Language: 13560 Words: in 2 Volumes*, vol. 2, Russkij jazyk, Moscow, 559 p.
20. Uspenskij, B. A. (1994), *A Brief Outline of the History of the Russian Literary Language (XI-XIX Centuries)*, Gnozis, Moscow, 240 p.
21. Grinchenko, B. (1907-1909), *Dictionary of the Ukrainian Language: in 4 Volumes*, Kievskaja Starina, Kyiv, 2971 p., available at: [https://r2u.org.ua/data/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20\(1907-1909\).pdf](https://r2u.org.ua/data/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20(1907-1909).pdf) (accessed date 08 October 2019).
22. Bilodid, I. I. (Ed.) (1973), *Dictionary of the Ukrainian Language : in 11 Volumes*, vol. 4, Naukova dumka, Kyiv, 840 p.
23. Bilodid, I. I. (Ed.) (1976), *Dictionary of the Ukrainian Language : in 11 Volumes*, vol. 7, Naukova dumka, Kyiv, 723 p.
24. Busel, V. T. (Ed.) (2005), *Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language*, VTF "Perun", Irpin, Kyiv, 1720 p.
25. Dal, V. I. (1996), *Explanatory Dictionary of the Modern Great Russian Language: in 4 Volumes*, vol. 2, Diamant, Sankt-Peterburg, available at: <http://slovardalja.net/word.php?wordid=12193> (accessed date 08 October 2019).
26. Ozhegov, S. I. & Shvedova, N. Ju. (2006), *Explanatory Dictionary of the Russian Language: 80,000 Words and Phraseological Expressions*, V.V. Vinogradov Russian Language Institute, OOO "A Temp", Moscow, 944 p.
27. Ushakov, D. N. (1935), *Explanatory Dictionary of the Russian Language*, vol. 1, "Sovetskaja enciklopedija", Moscow, 1562 clm., available at: <http://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=22055> (accessed date 13 November 2019).
28. Ushakov, D. N. (1939), *Explanatory Dictionary of the Russian Language*, vol. 3, "Sovetskaja enciklopedija", Moscow, 1424 clm., available at: <http://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=55695> (accessed date 13 November 2019).
29. Yeshchenko, N. O. (2012), "The concept of "truth" in the Ukrainian language", *Ukrainske Movoznavstvo: Mizhvidomchyi Naukovyi Zbirnyk [Ukrainian Linguistics Studies: Interdepartmental Scientific Collection]*, vol. 42, pp. 121–127.
30. Yeshchenko, N. O. (2013), "The concept of "truth" in Taras Shevchenko's poetic works". *Shevchenkoznachchi Studiji: Zbirnyk Naukovykh Prats [Shevchenko Studies: Collection of Scientific Papers]*, vol. 16, Kyiv, pp. 225–233.
31. Kostriukova, L. O. (2011), "Verity and truth. Truth as a worldview analogue of verity", *Visnyk Dnipropetrovskoho Universytetu. Serii: Filosofii. Sociolohii. Politolohii [Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: Philosophy. Sociology. Politology]*, vol. 1 (21), pp. 106-110, available at: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/628/674> (accessed date 19 February 2019).
32. Shepitko, S. & Voloshyna, O. (2009), "Comparative analysis of the verbal embodiment of the concept of "truth" on the material of Russian, Ukrainian and English languages", *Visnyk Mariupolskoho Derzhavnoho Humanitarnoho Universytetu. Serii: Filolohii [Bulletin of*

Mariupol State University for the Humanities. Series: Philology], vol. 2, pp. 337-349, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/porivnyalniy-analiz-verbalnogo-vtilenniya-kontseptu-pravdana-materiali-rosiyskoyi-ukrayinskoyi-ta-angliyskoyi-mov/viewer> (accessed date 19 February 2019).

33. Apresjan, V. (2010), "Truth and verity in Russian language", *Uchiteljskaja Gazeta [Teacher's Newspaper]*, vol. 4, available at: <http://www.ug.ru/archive/30184> (accessed date 21 February 2019).

34. Arutiunova, N. D. (1994), "Truth and fate", *The Concept of Fate in the Context of Different Cultures*, Nauka, Moscow, pp. 302-316.

35. Lishajev, S. A. (2006), ""Truth" and "verity" (the linguistic conceptualization of the world and the thematic originality of Russian philosophy)", *Vestnik Samarskoj Gumanitarnej Akademiji: Filosofija. Filologija [Bulletin of the Samara Humanities Academy: Philosophy. Philology]*, vol. 1(4), pp. 173-210.

36. Rachkov, P. A. (2006), "Truth-justice", *Vestnik Moskovskogo Universiteta. Serija 7: Filosofija [Bulletin of Moscow University. Series 7: Philosophy]*, vol. 1, pp. 83-107, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravda-spravedlivost> (accessed date 12 December 2018).

37. Chernikov, M. V. (1999), "The concepts of "truth" and "verity" in the Russian cultural tradition", *Obshchestvennyje Nauki i Sovremennost [Social Sciences and Modernity]*, vol. 2, pp. 164-175.

38. Chernyh, S. N. (2009), "Justice as objectification of the categories "verity", "good" and "truth", *Ciberleninka*, pp.1-8, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/spravedlivost-kak-obektivizatsiya-kategorij-istina-bлаго-i-pravda> (accessed date 19 February 2019).

39. Bespalenko, A. M. (2008), "The concepts of "truth" and "verity" in Ukrainian and Russian languages (an advice to politicians)", *Rusnauka*, available at: http://www.rusnauka.com/36_NIO_2008/Philologia/39293.doc.htm (accessed date 10 September 19).

40. Kornieiev, V. M. (2016), *Actual State and Prospects of Development of Scientific Researches of Social Communications in Ukraine: a Monograph*, Palyvoda A. V., Kyiv, 342 p.

41. Rizun, V. V. (2012), "Essays on the methodology of social communication research", *Psyholingvistyka [Psycholinguistics]*, vol. 10, pp. 305-314, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2012_10_44 (accessed date 16 February 2018).

42. Rizun, V. V. (2012), "Social communications as engineering doctrine, or social communications in the system of social engineering", *Komunikatsiia [Communication]*, vol. 2, pp. 8-18.

43. Merriam-Webster Dictionary (2018), "Truth", available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/truth> (accessed date 11 November 2018).

44. Petrenko, S. I. (2018), "The semantics of the token "truth" in the texts of the Bible in the context of understanding the journalism mission", *Styl i Tekst [Style and Text]*, pp. 88-108.

45. Petrenko S. (2019), "Truth as the problem of journalism: the search of the absolute meanings", *Problem Space of Modern Society: Philosophical-Communicative and Pedagogical Interpretations: a Collective Monograph*, Part II, BMT Erida Sp. z o.o, Warsaw, pp.636-654.

46. Petrenko, S. I. (2020), ""Truth" and "verity" as the concepts in the context of a socio-communicative approach: semantic fields, categorial characteristics and functions", *ResearchGate*, 45 p. DOI: 10.13140 / RG.2.2.22217.16483

47. Onatskyi, Ye. (1959), *Ukrainian Small Encyclopedia: Book IV*, Buenos-Aires, pp. 435-564.

48. Onatskyi, Ye. (1963), *Ukrainian Small Encyclopedia: Book XII*, Buenos-Aires, pp. 1461-1588.

49. Melnychuk, O. S. (Ed.) (1985), *Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: in 7 Volumes*, vol. 2, Naukova dumka, Kyiv, 571 p.

50. Melnychuk, O. S. (Ed.) (2003), *Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: in 7 Volumes*, vol. 4, Naukova dumka, Kyiv, 656 p.
51. Florenskij, P. A. (1990), *A Pillar and Statement of Truth*, vol. 1, Pravda, Moscow, 840 p.
52. Baumejster, A. (2014), "Truth vs truth?", *CREDO*, available at: <https://credo.pro/2014/09/122759> (accessed date 19 March 2019).
53. Linnikova, O. (2010), "Metaphorical understanding of truth and verity: cognitive and evaluative aspects", *Naukovi Zapysky Kirovohrads'koho Derzhavnogo Pedagogichnogo Universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Serija: Filolohichni Nauky [Scientific Notes of Kirovohrad State Pedagogical University Named After V. Vynnychenko. Series: Philological Sciences]*, vol. 89(2), pp. 33-38, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89\(2\)__10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89(2)__10) (accessed date 10 September 2019).
54. Petrenko, S. I. (2019), "'Truth' and 'own truth' as the challenges of postmodern journalism", *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Serija: Zhurnalistyka [Bulletin of Lviv University. Series: Journalism]*, vol. 46, pp. 371–381, available at: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2019.46.10076>.
55. Petrenko, S. I. (2019), "The truth of the motive, the truth of the word, the truth of the action, the truth of the fact in the context of social communication interaction", *Visnyk Kharkivskoho Natsionalnoho Universytetu Imeni V. N. Karazina. Serija: Sotsialni Komunikatsii [Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Social Communications]*, vol.16, available at: <https://periodicals.karazin.ua/sc/article/view/15121> (accessed date 16 August 2020).

Submitted 17.08.2020

Список літератури

1. Философская антропология: словарь / Н. Хамитов, С. Крылова, Т. Розова [и др.]. Киев: КНТ, 2011. 472 с.
2. Кулба Д. Війна за реальність: як перемагати у світі, фейків, правд і спільнот. Київ: Книголав, 2019. 384 с.
3. Почепцов Г. Г. Фейки и потеря правды // Детектор медиа: Media Sapiens, 2018. URL: https://ms.detector.media/trends/1411978127/feyki_i_poterya_pravdy/ (дата звернення 23.01.2019).
4. Почепцов Г. Г. Виртуальные войны. Фейки. Харьков: Фолио, 2019. 507 с.
5. Почепцов Г. Г. Когнитивные войны в соцмедиа, массовой культуре и массовых коммуникациях. Харьков: Фолио, 2019. 314 с.
6. Лизанчук В. В. Журналістська правда і постправа в контексті гібридної війни Російської Федерації проти України // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. 2019. №45. С. 323–334.
7. Fletcher R., Cornia A., Graves L. & Nielsen R. Measuring the reach of "fake news" and online disinformation in Europe // Reuters Institute, University of Oxford. 2018. URL: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2018-02/Measuring%20the%20reach%20of%20fake%20news%20and%20online%20distribution%20in%20Europe%20CORRECT%20FLAG.pdf> (дата звернення 22.11.2018).
8. Kavanagh J. & Rich M. Truth Decay. A Threat to Policymaking and Democracy // RAND Corporation. 2018. URL: https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB10002.html (дата звернення 16.05.2018)
9. Keyes R. Life in the Post-Truth Era. Truth has become a matter of convenience // Oklahoma Humanities. 2018. URL:

<https://www.okhumanities.org/doccenter/04750b02b9ab472e8ae911bf908c4cd4> (дата звернення 18.11.2019)

10. Копнин П. Диалектика как логика и теория познания. Опыт логико-гносеологического исследования / Москва: Наука, 1973. 316 с.

11. Лисий В. Категорії і поняття, їхнє співвідношення // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки. 2012. №15. С. 22–28.

12. Булатов М. А. Логические категории и понятия. Киев: Наукова думка, 1981. 236 с.

13. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / за ред. Л. Л. Гумецької, І. М. Керницького. Київ: Наукова думка, 1977. Т.1. 630 с.

14. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / за ред. Л. Л. Гумецької, І. М. Керницького. Київ: Наукова думка, 1978. Т.2. 591 с.

15. Огієнко І. І. Етимологічно-семантичний словник української мови. [У 4 т.] / за ред. Ю. Мулик-Луцик. Вінніпег: Товариство «Волинь», 1982. Том II. 399 с.

16. Огієнко І. І. Етимологічно-семантичний словник української мови. [У 4 т.] / за ред. М. Ласло-Куцок. Вінніпег: Товариство «Волинь», 1994. Том IV. 557 с.

17. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. / 2-е изд., стер. О. Н. Трубачев (пер.). Москва: Прогресс, 1986. Т. 2. 672 с.

18. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. / 2-е изд., стер. О. Н. Трубачев (пер.). Москва: Прогресс, 1987. Т. 3. 832 с.

19. Историко-этимологический словарь современного русского языка : 13560 слов : [В 2 т.] / П. Я. Черных. 5. изд., стер. Москва: Русский язык, 2002. Т.2. 559 с.

20. Успенский Б. А. Краткий очерк истории русского литературного языка (XI–XIX вв.) / Москва : Гнозис, 1994. 240 с.

21. Грінченко Б. Словарь української мови // Київ: Київская старина, 1907–1909. Томи I–IV 2971 с URL:

[https://r2u.org.ua/data/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20\(1907-1909\).pdf](https://r2u.org.ua/data/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20(1907-1909).pdf) (дата звернення 08.10.2019)

22. Словник української мови: в 11 томах / за ред. І. І Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 4. 840 с.

23. Словник української мови: в 11 томах / за ред. І. І Білодіда. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 7. 723 с.

24. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусела. Київ; Ірпінь: ВТФ Перун, 2005. 1720 с.

25. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. // Т. 2. Санкт-Петербург: Диамант, 1996. URL: <http://slovardalja.net/word.php?wordid=12193> (дата звернення 08.10.2019)

26. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений // Институт русского языка им. В. В. Виноградова. 4-е изд., доп. Москва: ООО А Темп, 2006. 944 с.

27. Ушаков Д. Н. Толковый словарь русского языка. Москва : «Советская энциклопедия», 1935. Т. 1 : 1562 стлб. URL: http://povto.ru/russkie/slovari/tolkovie/ushakova/tom-1/ushakov-tom-1_0001.htm (дата звернення 13.11.2019)

28. Ушаков Д. Н. Толковый словарь русского языка. Москва: «Советская энциклопедия», 1939. Т. 3 . 1424 стлб. URL: <http://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=55695> (дата звернення 13.11.2019)

29. Єщенко Н. О. Концепт «правда» в українській мові // Українське мовознавство. 2012. 42. С. 121–127.

30. Єщенко Н. О. Концепт «правда» у поетичних творах Тараса Шевченка // Шевченкознавчі студії (Збірник наукових праць). Київ, 2013. №16. С. 225–233.
31. Кострюкова Л. О. Истина и правда. Правда как мировоззренческий аналог истины // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2011. №1 (21). С. 106–110.
32. Шепітько С., Волошина О. Порівняльний аналіз вербального втілення концепту «правда» на матеріалі російської, української та англійської мов // Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2009. №2. С. 337–349.
33. Апресян В. Правда и истина в русском языке // Учительская газета. 2010. №4. URL: <http://www.ug.ru/archive/30184> (дата звернення 21.02.2019)
34. Арутюнова Н. Д. Истина и судьба // Понятие судьбы в контексте разных культур. Москва: Наука, 1994. С. 302–316).
35. Лишаев С. А. «Правда» и «истина» (языковая концептуализация мира и тематическое своеобразие русской философии) // Вестник Самарской гуманитарной академии : Философия. Филология. 2006. №1(4). С. 173–210.
36. Рачков П. А. Правда-справедливость // Вестник Московского университета. Серия 7: Философия. 2006. №1. С. 83–107. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravda-spravedlivost> (дата звернення 12.12.2018)
37. Черников М. В. Концепты «правда» и «истина» в русской культурной традиции // Общественные науки и современность. 1999. №2. С. 164–175.
38. Черных С. Н. Справедливость как объективизация категорий «истина», «благо» и «правда» // 2009. с.1-8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/spravedlivost-kak-obektivizatsiya-kategoriy-istina-bлаго-i-pravda> (дата звернення 19.02.2019)
39. Беспаленко А. М. Концепти «правда» та «істина» в українській та російській мовах (порада політикам). 2008. URL: http://www.rusnauka.com/36_NIO_2008/Philologia/39293.doc.htm (дата звернення 10.09.19)
40. Корнеев В. М. Актуальний стан і перспективи розвитку наукових досліджень соціальних комунікацій в Україні : монографія. Київ: Паливода А. В., 2016. 342 с.
41. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій // Психолінгвістика. 2012. №10, С. 305–314.
42. Різун, В. В. Соціальні комунікації як інженерне вчення, або соціальні комунікації в системі соціального інжинірингу (соціальної інженерії) // Комунікація. 2012. №2. С. 8–18.
43. Merriam-Webster Dictionary. Truth // Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/truth> (дата звернення 11.11.2018)
44. Петренко С. І. Семантика лексеми «правда» у текстах Біблії у площині розуміння місії журналістики // Стиль і текст. 2018. С. 88–108.
45. Petrenko S. Truth as the Problem of Journalism: the Search of the Absolute Meanings // Problem space of modern society: philosophical-communicative and pedagogical interpretations: collective monograph. Part II. Warsaw: BMT Erida Sp. z o.o. 2019. P.636–654.
46. Петренко С. І. «Правда» й «істина» як поняття у площині соціальнокомунікаційного підходу: семантичні поля, категорійні властивості та функції // ResearchGate. 2020. DOI: 10.13140 / RG.2.2.22217.16483
47. Онацький Є. Українська мала енциклопедія : Книжка IV. Літери Ж-Й // Буенос-Айрес, 1959. С. 435–564.
48. Онацький Є. Українська мала енциклопедія : Книжка XII. Літери По-Риз // Буенос-Айрес, 1963. С. 1461–1588.
49. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / О. С. Мельничук (гол.ред). Київ: Наукова думка, 1985. Т. 2. 571 с.

50. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / О. С. Мельничук (гол.ред). Київ: Наукова думка, 2003. Т. 4. 656 с.

51. Флоренский П. А. Столп и утверждение истины. Москва: Правда, 1990. Т. 1. С.840.

52. Баумейстер А. Істина vs правда? // CREDO. 2014. URL: <https://credo.pro/2014/09/122759> (дата звернення 19.03.2019)

53. Ліннікова, О. Метафоричне осмислення істини й правди: когнітивний та оцінний аспекти // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка]. Серія: Філологічні науки. 2010. №89(2). С.33–38. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89\(2\)__10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89(2)__10) (дата звернення 10.09.19)

54. Петренко С. І. Правда і «своя правда» як виклики журналістики постмодерної доби // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. 2019. № 46. С. 371–381. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2019.46.10076>

55. Петренко С. І. Правда мотиву, правда слова, правда дії, правда факту в площині соціальнокомунікаційної взаємодії // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціальні комунікації. 2019. №16. URL: <https://periodicals.karazin.ua/sc/article/view/15121>(дата звернення 16.08.2020).

Надійшла до редколегії 17.08.2020.